

Chapter: 9 to 16

विभाग १ - गद्य

प्र.१ (अ) उता-याच्या आधारे दिलेल्या सूचनेनुसार कृती करा (गद्य)

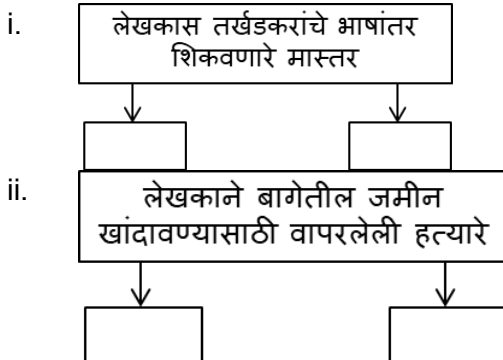
मी माझी गावची शाळा सोडणार होतो. पुढील शिक्षणासाठी औंध (जि. सातारा) येथील हायस्कूलमध्ये जाण्याचा विचार करत होतो. तसे माझे प्रयत्नही चालू होते. त्यात यश मिळणार याची मला खात्री होती. म्हणूनच मी माझ्या शाळेतील एका शिक्षकाची भेट घेत होतो. त्यांचा सल्ला, मार्गदर्शन मला मिळत होते. श्री. हणमंतराव देशमुख हे गावचेच रहिवासी. त्यांनी मला इंग्रजी तर्खडकरांचे भाषांतर शिकवले. ते तसे स्काउटमास्तरही होते. त्यांनी शाळेचे स्काउटपथक पक्क्या पायावर उभे केले होते. श्री. कत्रेमास्तरांनी मला चौथीच्या वर्गात गणित शिकवले. अंकगणितासारखा अवघड विषय त्यांनी सोप्या करून शिकवला. आमचे कात्रे मास्तर अंगाने सडपातळ, दम्याच्या विकाराने त्यांना कधी कधी त्रास व्हायचा. कात्रे मास्तरांच्या घरी माझे वडील लाकडं फोडायला जायचे.

श्री. गोळीवडेकर मास्तर मला मराठी पाचवीत होते. ते इतिहास भूगोल शिकवायचे. त्यात इंग्रजी पहिलीत तर्खडकरांचे पहिले भाषांतर शिकवायचे. श्री गोळीवडेकर खरे शेतीतज्ज्ञ शिक्षक. शाळेच्या बागा करण्यातच त्यांचं अर्थ लक्ष असे. त्यात त्यांचा व माझा जवळचा परिचय आला. त्यांचं कारण शाळेच्या "बागा" आमच्यासारख्या मुलांच्या जिवावरच तर उभ्या होत. आम्ही मुलं वयानं तसंच हाडा - पिंडाने मोठाड. कष्टाच्या कामाला कणखर. शाळेची गावच्या ओढ्याकाठची बाग ही खरे तर आम्हां मुलांच्या जिवावर चांगली फुललेली, उभी असे. या बागेतल्या विहीरीच पाणी दोन - तीन तास राहाटेने ओढून, बागेतल्या फुलझाडांना, फळझाडांना आम्ही पाणी देत असू. तेव्हा ती फुलझाडं - फळझाडं तरारून उभी राहात होती. त्यामुळे श्री. गोळीवडेकर मास्तर आमच्यावर प्रेम करायचे. बागेतील जमीन कुदळी, टिकावाने खांदावायची, त्याचे वाफे करायचे, बंध घालायचे अशी सगळी कष्टाची कामे आम्ही मुलं करत असू.

1 A1) ..

2

आकृती पूर्ण करा.

A2) ..

2

एका वाक्यात उत्तरे लिहा.

- लेखकाचे वडील कात्रे मास्तरांच्या घरी कोणते काम करण्यासाठी जात?
- शाळेचे स्काउटपथक यांनी उभे केले?

A3) ..

3

स्वमत.

लेखक सातारा जिल्ह्यातील औंधला जायच्या विचारात होते. या वाक्याचा संदर्भासहित अर्थ स्पष्ट करा.

(आ) उता-याच्या आधारे दिलेल्या सूचनेनुसार कृती करा.

1) कृति पूर्ण करा.

2

1) शिवाजी महाराजांच्या व्यक्तिमत्वातील गुणविशेष - अ) ब)

2) खोल विचार आणि तडफ यांची साक्ष पटविणारे - अ) ब)

शिवाजी महाराजांची विश्वसनीय चित्रे पाहून त्यांच्या व्यक्तिमत्वाचा ठसा जसा मनावर उमटतो; तशाच त्यांच्या निरपवाद प्रगतीपरतेचीही खात्री पटते. त्यांच्या रूंद कपाळावरून बुद्धिमत्तेचा प्रत्यय येतो. गरूडासारखे नाक निग्रह व निश्चय दशर्विते. स्वच्छ पण भेदक डोळे, निर्मळ मन, खोल विचार आणि तडफ यांची साक्ष पटवितात. तर दाढी, झगा व डौलदार पागोटे हा त्या काळी रूबाबदार समजला जाणारा, त्यांनी स्वीकारलेला पोषाख हा त्यांची आघाडीची मनोवृत्ती दाखवितो. त्या काळच्या दंडकाप्रमाणे पाहता शिवाजी महाराज लोकांवर छाप बसावी म्हणून कपडे घालणारे, बारीक सारीक तपशिलात लक्ष देणारे, जीवनातील श्रेष्ठ आनंद अनुभवणारे व अनुभवणे शक्य करणारे पुरोगामी नेते वाटतात. नवे राष्ट्र उभे असण्याला पोषक अशा सर्व विषयक गोष्टींचा विचार धावपळीच्या जीवनातदेखील त्यांनी केला. राज्यभिषेकाच्या प्रसंगाने अष्टप्रधानाची मूळ फारसा नावे बदलून त्यांनी संस्कृत नावे रूढ केली. त्यासाठी संस्कृत भाषेत राज्यव्यवहार कोश करवून घेतला. नेताजी पालकर निमित्ताने बाटून मुसलमान झाला होता. त्याला त्यांनी फिरून हिंदूधर्मात शब्द करून घेतले. ही त्यांची मूलग्राही प्रगतीप्रियता त्या काळच्या समाजाच्या कल्पनांच्या मानाने फार धाडसाची समजली पाहिजे.

2) कोष्टक पूर्ण करा.

2

1) रूबाब वाढविणा-या गोष्टी - अ) ब)

2) शिवाजी महाराजांच्या रूंद कपाळावरून याचा प्रत्यय येतो - _____

विभाग २ - पद्य

प्र. (अ) खालील पद्याच्या आधारे दिलेल्या सूचनेनुसार कृती करा. (पद्य)

२

स्वागत करण्या वसंत ऋतूचे
रंग उधळले दिशा - दिशांना,
बेरड कोरड इथली सृष्टी
घेऊन आली ती नजराणा ॥१॥
गर्द पोपटी लेऊन वसने
मुरडत आली लिंगोणी,
जर्द तांबडी कर्णफुलेही
घालून सजली नागफणी ॥२॥
लुसलुस पाने अंगोपांगी
झुले वड हा दंग होऊनी,
दुरंगी चुनरीत उभी ही
घाणेरी ही नटुनी थटुनी ॥३॥
सळसळ झळझळ पिंपळ पाने

मऊ मुलायम मोरपिसापरी,
सांबर लाल कळ्यांनी लखडून
उभे स्वागता पाणंदीवरी ॥४॥
पळसफुले ही बहरून आली
या मातीच्या अंकावरती,
कुसुमे सारी या जगातली
पाहून त्यांना मनात झुरती ॥५॥
आंब्याच्या मोहरातून आली
कोकिळेची सुरेल तान,
उजाड उघडे माळरानही
गाऊ लागले वसंतगान ॥६॥

1 A1) ..

2

सूचनेप्रमाणे कृती करा.
सृष्टीतील खालील घटक वसंत ऋतूच्या आगमनाने कसे सजले ते स्पष्ट करा.

घटक	त्यांचे सजणे
i. लिंबोणी
ii. घाणारी

A2) ..

2

कारणे लिहा.
i. जगातील सर्व फुले मनात झुरू लागली; कारण...
ii. उजाड माळरान गाऊ लागले; कारण...

A3) ..

2

प्रस्तुत कवितेतील शब्दांचा अर्थ लिहा.
i. पान -
ii. चुनरी -
iii. पाणंदी -
iv. माती -

A4) ..

2

काव्यसौंदर्य.
'उजाड उघडे माळरानही गाऊ लागले वसंतगान' या ओळीतील तुम्हांला कळलेले अर्थसौंदर्य स्पष्ट करा.

(आ) कवितेसंबंधी खालील मुद्द्यांना अनुसरून कृती सोडवा

(8)

पुन्हा एकदा कवितेसंबंधी खालील मुद्द्यांना अनुसरून कृती सोडवा.

- १) कवितेचे कवी/कवयित्री (१ गुण)
 - २) कवितेचा विषय (१ गुण)
 - ३) कविता आवडण्याची व न आवडण्याची कारणे (२ गुण)
 - ४) कवितेतील संदेश (२ गुण)
 - ५) दिलेल्या ओळींचा अर्थ लिहा (२ गुण)
- मातीत माती
व्हावी एक...
पुसून टाकीत

भेदाभेद...
पुन्हा एकवेळ...

विभाग ३ - पूरक पठन

प्र. ३ खालील कोणत्याही एक कृती सोडवा. (3)

प्र. ३ टीपा लिहा. (3)
विश्वकोशाची निर्मिती व प्रक्रिया

2) थोडक्यात उत्तरे लिहा.

मराठी भाषेतील कोणत्याही विषयाचे ज्ञान मिळवण्यासाठी मराठी विश्वकोष हे अतिशय उत्तम साधन आहे.

3

विभाग ४ - भाषा अध्यन (व्याकरण)

प्र. ४ व्याकरण घटकांवर आधारित कृती सोडवा.

1. वाक्यांचे प्रकार ओळखा. (2)
कार्यक्रम कोणाचा होता ?

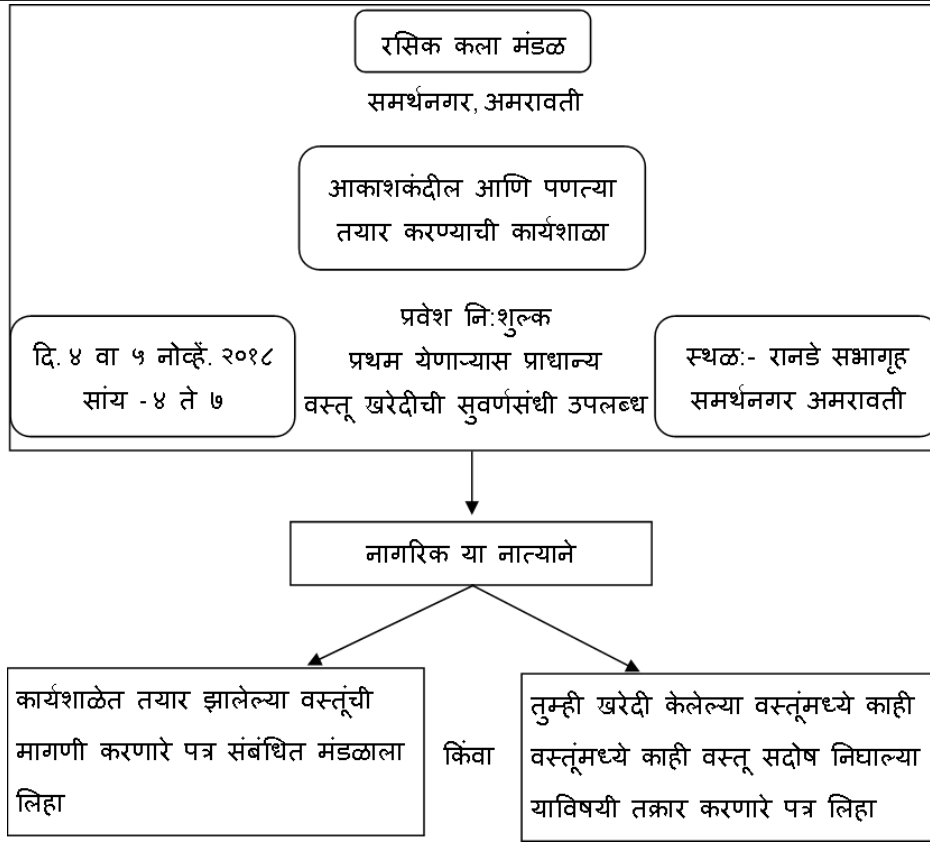
2. समानार्थी शब्द लिहा. (1)
i. तीर
ii. पाणी

3. वाक्यरूपांतर - (2)
1) i. नेहमी खरे बोलावे. (नकारार्थी)
ii. अबब! केवढा मोठा हा साप! (विधानार्थी)

विभाग ५ - उपयोजित लेखन

प्र. ५ खालील लेखनप्रकारांपैकी कृती सोडवा.

(अ) खालील विषयावर पत्र लिहा. (5)

(आ) मुलाखत

(5)

बालमित्र चित्रकला स्पर्धेत तुमच्या शाळेतील चि. अमित / कु. अमिता घोलप
यास / हीस राज्य पातळीवर प्रथम क्रमांक मिळाला आहे. त्याची / तिची
मुलाखत घ्या.